

polovina dnešní populace, se ekonom domníval, že světová chudoba je problémem dvou milionů chudých vesnic. K tomu dodával, že ve velkých městech rozvojových zemí žádné řešení nenajdeme.

Této nerovnováze navrhoval Schumacher čelit rozvojovou pomocí v podobě „středně vyspělé techniky“. Jde o techniku, která by byla mnohem produktivnější než ty tradiční, ale mnohem levnější než ty moderní. Byla by relativně laciná, co se týče nákladů na zřízení pracovního místa, poměrně jednoduchá ohledně organizace, zásobování a financování, využívala by převážně místní zdroje a vyráběla pro místní potřeby. Udržovala by lidi tam, kde jsou, což je jeden ze základních předpokladů řešení nejen ekologických problémů.

Co se týče bohatší části světa, konkrétně Evropské unie, Schumacherovy představy o tom, jak problém rostoucího využívání fosilních paliv řešit, se prakticky ve všech ohledech liší od zadání obsaženém v projektu Zelený úděl. Jeho jednoznačné preferování drobných lokálních producentů a jeho důraz na potravinovou a energetickou soběstačnost by dnes byly příslušnými místy vnímány jako překážka rozvoje volného trhu, jemuž pochopitelně dominují výrobní a distribuční kolosy. Totéž se týká jeho výhrad vůči rostoucí závislos-

ti na dovozu, která předpokládá nutnost vyrábět stále více pro vývoz. Jeho kritika vysoké spotřeby dopravních služeb na cestách mezi pracovištěm a domovem by zase působila jako sabotáž zásady neomezené mobility pracovních sil. V souladu se svým celkovým přístupem Schumacher zpochybňuje zprůměrnění zemědělství, které bylo s vydatnými dotacemi provedeno už v rámci EHS. Výsledkem byl masový odliv lidí z venkova a jejich odchod do velkoměst.

Schumacherovo stanovisko je obtížně slučitelné nejen s konkrétními opatřeními Zeleného údělu, ale i s celkovou filozofií Evropské unie. Schumacher byl pro zachování státních hranic, které považoval za důležité pro uchování struktury, která brání chaosu. Již počátkem 70. let 20. století vyjadřuje obavu, že v době, kdy jsou mobilní všichni a všechno, je jakákoliv pevnější struktura ohrožena a jsou zranitelné v dosud nebývalé míře. V několika větách citované knihy to na straně 63 vyjadřuje lapidárně: „A co nezbytnost velkého vnitřního trhu? [...] Je zřejmé, že prosperující trh je lepší než trh slabý, ale vcelku velmi málo záleží na tom, zda je tento trh vně politických hranic nebo uvnitř. [...] Naproti tomu však hodně záleží na tom, zda je chudé společenství nebo provincie

politicky propojena či podřízena bohatému společenství či provincii. Proč? [...] Úspěšná provincie odčerpává život z provincie neúspěšné a bez ochrany před silnějšími nemají slabí šanci.“

Schumacher po dlouhou dobu pracoval ve vedení znárodněného britského důlního odvětví. V úvahách o velkých organizacích a o formách vlastnictví neuhýbá ani krok ze svých filozofických východisek. Pokud se produkuje ve velkém, distribuuje na značné vzdálenosti a hlavním motivem spotřeby je chamtivost a závist, ani ty sebezelenější technologie žádný z problémů nevyřeší. Problém neleží v rovině veřejného a soukromého, ale v rozdílu mezi gigantickým, tedy nelidským, a přirozeným, tedy malým.

Nezbývá než doufat, že se Ernst Friedrich Schumacher ve svém životním díle ve všech ohledech mýlil.

Prof. PhDr. Jan Keller, CSc.

(jan.keller@osu.cz) je profesorem na Katedře zdravotně-sociálních studií Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity (Faculty of Social Studies, University of Ostrava), Českosobratská 16, 702 00 Ostrava. Zaměřuje se na dějiny sociologie, sociologii organizace a na problematiku sociálního státu.

Recenze

Doba koronavirová

Jan Mertl

Honzák, Radkin a kol.: Doba koronavirová. Praha: Zeď, 2020, 305 stran, ISBN 978-80-907674-4-7.

Hodnocená publikace nabízí příspěvky, které se zabývají třemi zásadními dimenzemi koronavirové pandemie: medicínsko-virologickou, epidemiologickou / zdravotně-politickou a sociálně-ekonomickou. Za nerelevantnější pokládá recenzent ta tvrzení a myšlenky, kde se daní odborníci vyjadřují k problému v rámci svého oboru; určitým problémem je pak syntéza těchto poznatků do kompromisů a praktického fungování medicíny i celé společnosti během šíření epidemie. Hodnocená kniha spíše staví jednotlivé přístupy a názory vedle sebe, neusiluje o jejich syntézu.

Recenzovaná kniha má jeden handicap a výhodu zároveň: vyšla v loňském roce, kdy z dnešního pohledu byla koronavirová epidemie ve své úvodní fázi. Handicapem je to, že přispěvatelé v tu dobu nemohli vědět řadu věcí, které už víme dnes; výhodou je pak skutečnost, že obsažené myšlenky a prognózy můžeme nyní zhodnotit na základě proběhlého vývoje. Je nutno konstatovat, že řada z nich prokázala svoji životaschopnost, a tedy i odbornou erudici svých autorů. Další skupina tezí a přístupů prokázala platnost obecnou, co se týká dopadů mimořádné události typu pandemie na lidská společenství a jednání člověka.

Publikace týkající se koronaviru mají obvykle tři hlavní dimenze: dimenzi medicínsko-virologickou, dimenzi epidemiologickou / zdravotně-politickou a rovněž dimenzi sociálně-ekonomickou. Všechny tři obsahuje i kniha Doba koronavirová, což je dáno i pestrým složením autorského kolektivu. Tyto dimenze mají ovšem tu nevýhodu, že jdou v mnohých aspektech proti sobě – například ideální řešení z pohledu epidemiologa by většina ekonomů asi těžko akceptovala. I z této knihy je zřejmé, že nerelevantnější tvrzení a myšlenky jsou v ní obsaženy tam, kde se daní odborníci vyjadřují k problému v rámci svého oboru: určitým problémem je pak však syntéza těchto poznatků do kompromisů a praktického fungování medicíny, ale i celé společnosti v podmínkách šíření pandemie.

Publikace spíše staví jednotlivé přístupy a názory vedle sebe, než aby o takovou syntézu usilovala. Ocenit lze – při současném stavu mediálního prostoru ohledně epidemie – nepochybně i to, že v hodnocené práci nejsou obsaženy konspirační či zavádějící teorie a samotná medicínská dimenze problému se opírá o doložená fakta.

Knihy obsahuje také historický exkurz: vzpomínky na morové epidemie středověku jako reminiscence toho, že epidemie provázely lidstvo odedávna. To je nesporné, současně je však nutno upozornit, že jejich „řešení“ se odehrávalo za zcela jiného demografického chování populace (vysoká porodnost a dětská úmrtnost, kratší střední délka života). Středověká populace v případě výskytu epidemie infekčních onemocnění zjednodušeně vyjádřeno prošla krizí tak, že epidemii podlehlá vnímavější či oslabenější

část populace. Ty z dětí, které přežily do dospělosti, si obvykle proti danému patogenu vytvořily imunitu. Ovšem tato zkušenost dnešní společnosti žádnou praktickou aplikaci nenabízí.

Zajímavé jsou rozborů psychiatrických souvislostí problému: tedy jak na nás působí strach, úzkost, panické ataky a jak funguje lidský mozek v prostředí ohrožení či stresu. V době koronavirové je aktuální, jak tohle všechno souvisí s imunitou organismu. Ukazuje se, že existují cesty, jak krizové situace zvládat, což ovšem poněkud kontrastuje se sugestivními popisy života během lockdownu, jež kniha Doba koronavirová také přináší.

Další skupinou přístupů jsou sociálně-ekonomické a filozofické, které v knize vesměs chápou epidemii jako příležitost přehodnotit některé dosavadní stereotypy či nadměrný důraz na kvantitativní charakteristiky sociálně-ekonomického rozvoje. Stejně tak je to zřejmě příležitost k zamýšlení se nad tím, co je v našich životech nastaveno špatně, respektive příliš extenzivně, a to následně přehodnotit. K tomu je nutno poznamenat, že to je sice pravda,

ale zároveň to negarantuje, že takový vývoj musí nutně nastat: historie zná i relativně dlouhá období úpadku, a tudíž k případnému využití zmíněných příležitostí je potřeba nastartovat řadu ozdravných procesů, což vyžaduje vhodné kroky hospodářské a sociální politiky.

Přečtení recenzované knihy pomáhá posílit nadhled nad situací, která ze scénářů probíraných v publikaci potvrzuje, že, odhady delší a závažnější krize. I koncem roku 2021 tak lze recenzovanou publikaci čtenářům vřele doporučit pro rozšíření jejich obzorů, které mohou být možná trochu zúžené právě probíhající další vlnou epidemie. Oproti době, v níž byl hodnocený sborník napsán, už jsme na tom podstatně lépe díky specifické prevenci očkováním a možnosti kauzální léčby. Otázky, jak se vyrovnat s důsledky epidemie pro fungování zdravotnictví a celé ekonomiky v budoucnu, však zůstávají naléhavě aktuální.

Doc. Ing. Jan Mertl, Ph.D. (jan.mertl@outlook.com) absolvoval doktorské studium na Národohospodářské fakultě VŠE v Praze u prof. Krebse. Nyní je docentem v oboru hospodářská politika na katedře financí Vysoké školy finanční a správní (Department of Finance, University of Finance and Administration), Estonská 500, 101 00 Praha 10. Odborně se věnuje sociálnímu zabezpečení, veřejným financím a zdravotní politice.

Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny¹

Michal Šoltés

Hrubec, Marek - Brabec, Martin - Minářová, Markéta: Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny. Praha: Epocha, 2021, 144 stran, ISBN 978-80-278-0.

Recenze poukazuje na nekritičnost autorů při popisu nepodmíněného základního příjmu. Původní text nerozvíjí důležité aspekty implementace nepodmíněného základního příjmu (NZP) do detailu a opomíjí otázku financování. Navzdory své neoblíbenosti mezi zastánci NZP je problematika jeho financování naprosto zásadní. Nejde pouze o otázku, z jakých daní by nepodmíněný základní příjem měl být financovaný, ale také o distribuční a distorzní vliv takových daní. Dosavadní pilotní a experimentální projekty jsou nedostatečné k pochopení a zobecnění dopadů zavedení nepodmíněného základního příjmu.

Publikace Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny od Marka Hrubce, Martina Brabce a Markéty Minářové nabízí nekritické představení myšlenky nepodmíněného základního příjmu (dále též NZP) pro širokou veřejnost. Nekritičnost publikace se projevuje v několika rovinách. Jednak publikace zveličuje rozšíření NZP po světě.² Jednak, a to považuji za zásadní nedostatek, opomíjí nebo nedostatečně zodpovídá potenciálně problematické otázky s nepodmíněným základním příjmem spojené.

V několika případech se autoři uchylují k obecným a nekonkrétním odpovědím nebo přistupují ke sporným výrokům bez potřebných argumentů. Především v prvních dvou sekcích se objevuje několik výroků bez patřičného vysvětlení a podpůrných argumentů v samotném textu či v odborné literatuře. Například na straně 39 jde o výrok, že: „zavedení nepodmíněného základního příjmu by zaměřilo lidi na kvalitu, na nekonsumní přístup k životu, který by vedl k udržitelné společnosti“.

Autoři nijak nevysvětlují, proč by nepodmíněný příjem vedl zrovna k takové změně chování domácností, a ne třeba k nárůstu konzumního chování.

Publikace se dostatečně nevěnuje otázce financování NZP. Navzdory naprosto zásadní pozici financování v otázce implementace nepodmíněného základního příjmu zůstávají autoři pouze u obecných pojmů bez snahy nabídnout čtenáři důstojnou a informativní diskusi. Jedním ze způsobů financování je dle autorů možnost zavedení nebo znovuzavedení zásadní progresse daňového systému. Takové opatření by dle autorů umožnilo získat část, nebo dokonce celek potřebných finančních zdrojů (str. 45). Taková informace je nejen nedostatečná, ale i nepřesná. Míra progresivity daňového systému neříká nic o celkovém objemu vybraných daní.

Dalším možným zdrojem financování jsou dle autorů daňové prostředky, které nyní končí v daňových rájích. S autory souhlasím, že daňové ráje mají neblahý

dopad na daňové inkaso v mnoha zemích světa. Podle mezinárodně uznávaných odhadů způsobují daňovou ztrátu mezi 100-500 mld. USD každý rok (Torslov et al., 2018; Janský a Palanský, 2019). Za Českou republiku jde přibližně o 10 mld. Kč ročně. S rostoucí aktivitou a zapojením mezinárodních institucí roste i pravděpodobnost, že se povede daňové ráje omezit a některé daňové zisky vrátit do původních zemí. I v takovém případě budou ale znovuzískané prostředky vzhledem k potřebám financování nepodmíněného základního příjmu zanedbatelné.

Jako třetí způsob financování NZP autoři představují hmotnou zodpovědnost politiků. Stejně jako v dalších případech autoři nenabízí detailnější vysvětlení. Není tak zřejmé, jak by taková hmotná zodpovědnost politiků fungovala. Jaké by měla důsledky na ochotu kandidovat, a tedy na výběr politiků, nebo kdo by zodpovědnost politiků soudil? Či zda a jak by takový nástroj byl vůbec obhajitelný v zastupitelské demokracii? Nepochybně by navíc tento